आदर्श प्रश्न पत्रम् (2026–2027)

समयः–होरात्रयम् (3Hrs) कक्षा द्वादशी पूर्णा अंक्काः=**80**

समान्य निर्देशाः–

* अस्मिन प्रश्नपत्रे चत्वारः खण्डा सन्ति

खण्डः (क) बहुविकल्पीय प्रश्नाः – 16 अंक्काः
खण्डः (ख) अपठित अवबोधनम् – 10 अंक्काः
खण्डः (ग) रचनात्मक कार्यम् – 13 अंक्काः
खण्डः (घ) I पठितअवबोधनम् – 23 अंक्काः
II संस्कृत साहित्यस्य सामान्य परिचयम् (पाठ्यपुस्तकमधिकृत्य)– 06 अंक्काः
III छन्दोऽलकाराणां परिचराम् – 12 अंक्काः

- अस्मिन् प्रश्नपत्रे 32 प्रमुरवाः प्रश्नाः सन्ति।
- प्रत्येक खण्डम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन स्थाने क्रमेण लेखनीयानि।

खण्ड (क) = बहुविकल्पीय प्रश्नाः = 16 अंक्काः

निर्देशः– प्रश्न संख्या 1 से 16 तक प्रत्येक प्रश्न के चार विकल्प दिये गये हैं, सही विकल्प चुनकर लिखिए– **16X1=16**

प्र०1 मन्त्रकृताम् अग्रणी कः आसीत्?
(a) कौत्सः (b) वरतन्तुः (c) रघु (d) वसिष्ठः

प्र०2 सन्मित्रं कस्मात् निवारयति?
(a) धनात् (b) ज्ञानात् (c) धर्मात् (d) पापात्

प्र०3 अपण्डितानां विभूषणं किम्?
(a) अज्ञानम् (b) मौनम् (c) आचरणम् (d) धनम्

प्र०4 सहसा किं न विद्धीत्?
(a) पौरूषं (b) दृष्टिकतां (c) क्रियां (d) अकर्मणः

प्र०5 चन्द्रापीडं कः उपदिशति?
(a) महाश्वेता (b) तारापीड (c) शुकनासः (d) बाणभट्टः

प्र०6 पठित्वा इति पदे कः प्रत्ययः?
(a) क्त्वा (b) ल्यप् (c) शतृ (d) वा

प्र०7 देशबन्ध चित्तस्य..................। (खितस्थानं पूरयत्)
(a) समाधी (b) ध्यानः (c) प्रत्याहारः (IV) धारणा

प्र०8 अश्वमेध इति नाम क्षत्रियाणां महान उत्कर्ष निकषः(रेखांकित पदं आधारीकृत्य प्रश्न निर्माणं कुरू)
(a) केषां (b) कस्य (c) केषु (d) के

प्र०9 तान+ते अस्य सन्धिपदं किम्–
(a) ताँते (b) तांस्ते (c) तनुजे (d) तांनते

प्र०10 मति शब्दस्य पर्यायपदं किम्–
(a) देहः (b) बुद्धि (c) कायः (d) मनीषी

प्र०11 एतेषु कः भिन्नः–
(a) विद्वान (b) प्राज्ञः (c) मूर्खः (d) कोविदः

प्र०12 उचित क्रमेण सादृश्यं लिखत–
बुद्धिहीन = बुद्धियुक्तः, कदाचित = ?
(a) कौशलम् (b) ज्यायः (c) सततम् (d) सुकृतम्

प्र०13 "निर्मलिताम्बुगर्भ शरद्घनं नार्दति चातकोऽपि" अस्य समुचित अर्ध किम्–
(a) चातकः शरद्घनात् याचते। (b) चातकः शरद्घनात् न याचते।
(c) चातकः कस्मात् अपि न याचते। (d) चातकः सर्वदा याचते।

प्र०14 अस्ताचल गमनकाले भास्करस्य वर्णः कीदृशी भवति?
(a) कृष्णः (b) श्वेतः (c) हरितः (d) अरूणः

प्र०15 "नेपथ्ये" शब्दस्य किम् अर्थम् भवति?
(a) अपने मन में (b) पर्दे की पीछे
(c) प्रकट रूप में (d) प्रवेश करके

प्र०16 विद्या कतिभिः प्रकारैः उपयुक्ता भवति?
(a) एका (b) द्वे (c) तिस्त (d) चतुर्भिः

खण्ड (ख)
अपठित अवबोधनम = 10 अंक्काः

प्र०17 अधोलिखितम् गद्यांश पठित्वा तदाधारितानां प्रश्नानामुतराणि लिखत–

कालिदासो हि सर्वश्रेष्ठः कविः अस्ति। कालिदासस्य सप्त कृतयः सन्ति– द्वे काव्य, द्वे गीतिकाव्ये, त्रिणि च नाटकानि। नाटकेषु अभिज्ञानशाकुन्तलम् नाम नाटकं सर्वोत्कृष्टं अस्ति। अस्मिन् नाटके शकुन्तलायाः दुष्यन्तस्य च प्रणयकथा वर्णिता अस्ति। भावसौष्ठवेन, भाषामाधुर्येण, प्रकृतिवर्णनेन अंलकार कौशलेन, रसपरिपाकेन च इदं नाटकं अतीव रमणीयम अस्ति। अतएव कथ्यते–"काव्येषु नाटकमं रम्यं, तत्र रम्या शकुन्तला"। कविता कामिनीकान्त कालिदास उपमा प्रयोगे विशेषत निष्णातः अस्ति। कालिदासस्य काव्येषु उपमा लता यादृशी पुष्पिता पल्लविता च न तादृशी कविश्वराणां अन्येषां काव्येषु। कालिदासस्य काव्यकलायाः अतिशयलोक प्रियत्व सर्वे सहृदय– हृदयैः स्वीकृतम्।

(अ) एकपदेन उत्तरत (केवलं प्रश्नरूयम्) 2x1=2
1 कः सर्वश्रेष्ठः कविःवर्तते?
2 कालिदासस्य कति नाटकामि सन्ति?
3 कस्य काव्यकलायाः अतिशय प्रियत्वम् सर्वे स्वीकृतम्?

(आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत–(केवलं प्रश्नद्वयम्) 2x1=2
1 कालिदासः कस्मिन् प्रयोगे सर्वश्रेष्ठ कविः अस्ति?
2 अभिज्ञानशाकुन्तलस्य विषये कवयः किं कथयन्ति?
3 केन कारणेन अभिज्ञान शाकुन्तलम् सर्वश्रेष्ठम् नाटकं वर्तते?

(इ) यथा निर्देशम् उत्तरत– 5x1=5
1 "शकुन्तलायाः" अस्मिन् पदे कतमा विभक्ति?
2 "कविश्वराणां" इत्यस्य सन्धिविच्छेदम् किम?
3 "कृतयः" अस्य पदस्य पर्यायपदं किम्?
4 "अस्ति" अस्मिन् पदे कः धातुः कश्च लकार?
5 "सर्वोत्कृष्टम" इत्यस्य विशेषण पदस्य विशेष्यम् अत्र गद्यांशे किं प्रयुक्तम्?

(ई) अस्य अनुच्छेदस्य समुचितं शीर्षकं लिखत। 1x1=1

खण्ड (ग)
रचनात्मक कार्यम् = 13 अंक्काः

प्र०18 प्रदत्तशब्द सूच्याः साहाय्येन उचितपदानि चित्वा रिक्त स्थानानि–
पूर्ति करणीया............ 8x1=8

एकः वृद्धव्याघ्रः सरस्तीरे ब्रूते– "भोः भोः (I)...........इदं सूवर्णकंकणम् (II)...............।" ततः लोभाकृष्ट एकः पथिकः (III).............."कुत्र तव (IV).........." व्याघ्रः हस्तं प्रसार्य ककर्ण प्रदर्शितवान् पथिकः कंकणस्य (VI .... व्याघ्रस्य (VI) ....गतः। व्याघ्रः समीपे अगतम् (VII)..............गृहीत्वा तं (VIII).........खादितवान् च।

शब्दसूचि

कंकणम, अवदत्, व्यापादितवान्, गृहयताम्, पथिक, समीपम्, पथिकम्, लोभेन

अथवा

अधः प्रदत्तं शब्द साहाय्येन एका कथा स्वकीय शब्देषु संस्कृत भाषायां लिखत–

मञ्जूषा

कलहं, संधे, समर्थः, पुत्रान्, एकत्रीकृत्य, सरलतया, निवत्स्यथ, श्रेष्ठी

प्र०19 अधोलिखितानि संकेतपदानि आधृत्य एकम् अनुच्छेदं लिखत– 5 अंकाः

मञ्जूषा

ग्रामस्य समीपे, मार्गदर्शकाः, क्रीडाक्षेप्रम्, स्वास्थ्यशिक्षा, अध्यापकाः, भवनानि, प्रदेशे, राजमार्गस्य, प्रतिष्ठा, एका

अथवा

अधः प्रदत्तं विषयोपरि एकम् अनुच्छेदं लिखत–

संस्कृतभाषायाः महत्वम्

खण्डः–(घ)(1) पठितांश अवबोधनम् **23 अंकाः**

प्र०20 अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् यथा निर्देशं संस्कृतेन उत्तरत– **4 अंकाः**

भवादृशा एव भवन्ति भाजनान्युपदेशानाम्। अपगमले हि मनसि विशन्ति सुखेनाप–देशगुणाः। हरित अतिमनिपमपि दोषजातं गुरूपदेशः। गुरूपदेशश्चः नाम अखिलमल प्रक्षालनम् अजलं स्नानमं। विशेषण तु राज्ञाम् । विरला हि तेषामुपदेष्टारः। राजवचनमनुगच्छति जनो भयात्।

(क) एक पदेन उत्तरत– 1

(I) दोषजातं कः हरति?

(ख) यथा निर्देशं उत्तरत–

(I) 'मनसि' अस्मिन् पदे का विभक्ति? 1

(II) 'गुरूपदेशः' अस्य सन्धिपदं किम्? 1

(III) 'अजल स्नानम्' अनयोः पदयो किं विशेष्यम् 1

अथवा

"हरति अतिमलिनमपि दोषजातं गुरूपदेशः" अस्य समुचितं अर्थ किम्?

(I) गुरूपदेशः सर्वान् दोषान् हरति।

(II) गुरूपदेशः सर्वान् दोषान् न हरति।

(III) गुरूपदेशः सर्वान् अनिवार्यः भवति।

प्र०21 अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् यथा निर्देशं संस्कृतेन उत्तरत– **4 अंकाः**

स्वायतमेकान्तगुणं विधात्रा विनिर्मितं छादनमज्ञतायाः।
विशेषतं सर्वविदां समाजे विभूषणं मौनमपण्डितानाम्।।

(I) केन मौनं विनिर्मितम्? (एकपदेन उत्तरत) 1

(II) केषां विभूषणं मौनम्? (पूर्णवाक्येन उत्तरत) 1

(III) विदुषाम् इत्यस्य किं विलोमपदं प्रयुक्तम्? 1

अथवा

विधात्रा इति कर्तृपदस्य किं क्रियापदं अत्र प्रयुक्तम?

(IV) अपण्डितानां कृते मौनं किं भवति? 1

प्र०22 अधोलिखितं नाटयांश पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नानाम् यथानिर्देशं **4 अंकाः**
संस्कृतेन उत्तरत–

पुरूषः–(प्रविश्य सक्रोधः) धिक् चपलं। किमुक्तवानसि?
तीक्ष्णंतराः ह्यायुधश्रेणयः शिशोरपि दृप्तां वाचं न सहन्ते।
राजपुत्रश्चन्द्र केतु दुर्दान्तः। सोडप्यपूवरिण्यदर्शनक्षिप्त ह्रदयो न यावदायाति, तावत् त्वरितमनेन तरूगहनेन अपसर्पत।

वटवः– कुमार। कृतम् कृतमश्वेन। तर्जयन्ति। विस्फारित शरासनाः कुमारमायुधश्रेणयः दूरं चाश्रमपदमं। इतस्त

देहि। हरिणप्लुतैः पलायामहे।
लवः— किं नाम स्फुरन्ति शस्त्राणि?
(I) आश्रमपदं कुत्र वर्तते? (एकपदेन उत्तरत)
(II) शिशोरपि दृप्ता वाचं के न सहन्तें?
(III) 'शीघ्रम्' इति शब्दस्य पर्यायपदं अत्र किं प्रयुक्तम?
(IV) 'स्फुरन्ति' इति क्रियापदस्य कर्तृपदम् किम्?
अथवा
'शिशोरपि' अस्य पदस्य सन्धि विच्छेदं किम्?

प्र०23 अधोलिखितानां कयो द्वयोः भावार्थं स्पष्टीकुरूत— **2x2=4**
(I) अविद्यया मृत्युं तीर्त्वा विद्ययाऽमृतमश्नुते।
(II) योगश्चित वृत्ति निरोधः
(III) क्षीयन्ते खलु भूषणानि सततं वाग्भूषणम्।

प्र०24 ' रघुकौत्स संवादः' अथवा ' शुकनासोपदेशः' पाठस्य सारं हिन्दभाषायां लिखत। $2\frac{1}{2}$

प्र०25 ' नाटककारभवभूतेः' अथवा ' प०अम्बिकादत्त व्यासस्य' परिचयं हिन्दी भाषायां लिखत। $2\frac{1}{2}$

प्र०26 अधोलिखित श्लोकस्य प्रदत्ते अन्वये रिक्तस्थानपूर्ति कुरूत— $4x\frac{1}{2}=2$
तमध्वरे विश्वजिति क्षीतीशं निशेषविश्राणितकोषजातम्।
उपातविद्यो गुरूदक्षिणार्थी, कौत्सः प्रपेदे वरतन्तु शिष्यः।
अन्वयः विश्वजिति................निःशेष विश्राणित कोषजातम तं.............उपातविद्यः वरतन्तु शिष्यः.........
गुरूदक्षिणार्थी..............।

खण्डः—(घ)(II) संस्कृत साहित्यस्य सामान्य परिचयम् **06 अंक्काः**

प्र०27 अधोलिखित प्रश्ननाम उत्तराणि लिखत—(केवलं प्रश्न द्वयम्) 2x1=2
(I) श्रीमद्भगवद्गीता महाभारतस्य कस्मात् पर्वात् उद्धृतः?
(II) 'महाभाष्य' इति ग्रन्थस्य रचयिता कः?
(III) 'पाषाणीकन्या' कथासंग्रहस्य संस्कृत अनुवादकः कः?

प्र०28 मञ्जूषायाः समुचितं पदं चित्ता रिक्तस्थानानि पूरयत्(केवलं प्रश्न द्वयम)— 2x1=2
(I) महावीरचरितम् नाटकस्य रचयिता..............अस्ति।
(II) अम्बिकादत्तव्यासस्य रचना................वर्तते।
(III) किरातार्जुनीयम् महाकाव्यस्य रचयिता.............अस्ति।

शिवराजविजयः भारविः भवभूतिः

प्र०29 समुचितं मेलयित्वा लिखत— $4x\frac{1}{2}=2$
रघुवंशम् — बाणभट्टः
योगसूत्रम् — भर्तृहरिः
कादम्बरी — कालिदासः
नीतिशतकम् — पतञ्जलिः

खण्डः–(घ) (III)संस्कृत साहित्यस्य सामान्य परिचयम् 12 अंक्काः

प्र०30 कयोः द्वयोः छन्दसोः लक्षणम् उदाहरणं संगतिसहितं लिखत– $2\frac{1}{2}$ x2=5

उपेन्द्रवज्रा, मालिनी, वंशस्थ।

प्र०31 कयोः द्वयोः अलंकारयोः लक्षणम् उदाहरणं संगतिं सहितम् लिखत– $2\frac{1}{2}$ x2=5

यमकम्, उत्प्रेक्षा, अतिशयोक्ति।

प्र०32 अधोलिखित प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत– 2x1=2

(केवलं प्रश्नद्वयम्)

(I) कस्मिन् गणे सर्वे वर्णाः लघवः भवन्ति।

(II) वर्णसाम्यम्......................... ।

(III) '<u>वसन्ते</u>' अस्मिन् पदे कः गणः।

Format of Design
Question Paper/Test

Subject: Sanskrit
Class: 10+2
Time: 03 hours
Marks: 80

Weightage to objectives

Objective	Knowledge of language elements	Comprehension	Expression	Appreciation	Total
Percentage of Marks	31%	35%	22.5%	11.5%	100%
Marks	25	28	18	09	80

Weightage to form of question:

Form of Questions	E/LA	SA	VSA	Q (MCQ)	Total
No.of Questions	02	07	07	16	32
Marks allotted	13	31	20	16	80
Estimated time	30 min	70 min	50 min	30 min	180 min 03 hours

Weightage to Major Content Areas:

S.No.	Units/Sub-Units	Marks
1	बहुविकल्पीय प्रश्न	16
2	अपठित अवबोधनम्	10
3	रचनात्मक कार्यम्	13
4	पठित अवबोधनम्	23
5	संस्कृत साहित्यस्य सामान्य परिचयम्	06
6	छन्दोऽलकाराणां परिचयः	12
	Total	80

Schemes of Sections 04
Patterns of option खण्ड 'क' अतिरिच्य अन्य खण्डस्थ प्रत्येक प्रश्नेषु एकः विकल्पः अनिवार्यरूपेण भविष्यति।
Estimated Difficulty level: Difficult 25%
Moderate 40%
Easy 35%

Index of Abbreviations:
(E/LA: Essay/Long Answer; SA: Short Answer; VSA: Very Short Answer; O: Objective)

BLUE PRINT

FORMAT OF BLUE PRINT

Subject: Sanskrit　　　　　　　　　　　　　　　　　　　Class: 10+2

Unit/Paper: Elective　　　　　Max.Marks: 80　　　　　　　Time: 3 hours

S. No.	Objective → / Form of Questions	Elements of Language				Comprehension				Expression				Appreciation				Total Row Wise
	Content Unit Sub Unit	E	SA	VSA	O	E	SA	VSA	O	E	SA	VSA	O	E	SA	VSA	O	
1	बहुविकल्पीय प्रश्न	-	-	-	6	-	-	-	6	-	-	-	2	-	-	-	2	16
2	अपठित अवबोधनम्	2	2	-	-	-	1	-	-	-	-	2	-	1	-	2	-	10
3	रचनात्मक कार्यम्	-	-	-	-		8	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	13
4	पठित अवबोधनम्	1	4	2	-	-	3	2	-	2	2	3	-	2	1	1	-	23
5	संस्कृत साहित्यस्य सामान्य परिचयम्	1	1	-	-	1	1	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	06
6	छन्दोऽलकाराणां परिचयः	-	5	1	-	-	5	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12
	Sub Total	04	12	03	06	01	18	03	6	08	03	05	02	03	01	03	2	QS(Marks)
	Total Column → Wise	25 (Marks Total)				28 (Marks Total)				18 (Marks Total)				09 (Marks Total)				80

Notes: Figures within brackets to indicate the number of questions and figure outside the brackets to indicate marks. Denotes those marks have been combined to form one question.

Summary:					
	Essay(E)	No.	02	Marks	13
	Short Answer(SA)	No.	07	Marks	31
	Very Short Answer(VSA)	No.	07	Marks	20
	Objective (O)	No.	16	Marks	16